

BİR KENTSEL DÖNÜŞÜM ÖRNEĞİ: HAUSSMAN PROJESİNDE PARİS

Rahime ÇERÇİ *

Özet

Sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan bireylere birçok imkan sunan kentlerde yaşanan insan yoğunluğu kentlerde etkili bir planlamayı zorunlu kılmaktadır. Bu kapsamda kentsel dönüşüm kavramı ön plana çıkmaktadır. Doğal afet, göç, savaş gibi birçok nedenden ötürü zamanla yıpranan kentin fiziksel yapısını yeniden yaşanabilir bir hale getirilmesi için yapılan çalışmalar kentsel dönüşüm olarak adlandırılmaktadır. Bu kapsamda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler çeşitli projeler gerçekleştirerek uygulamaktadır. Bu çalışmada kentsel dönüşüm olgusu detaylı bir şekilde ele alınıp incelenmiştir. Yine çalışmada günümüzün bütün ihtişamını içinde barındıran Paris'in tartışmalı geçmişini meydana getiren Baron Georges Eugene Haussmann tarafından 19. yüzyıl Paris'ini modernize etmenin bir yolu olarak tasarlanan kentsel dönüşüm detaylı bir şekilde incelenmiş ve kentsel dönüşüm çalışmalarına yardımcı olacak dersler çıkarılarak çözüm önerileri geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Dönüşüm, Paris, Haussmannization

AN EXAMPLE OF URBAN TRANSFORMATION: PARIS IN THE HAUSSMAN PROJECT

Rahime ÇERÇİ *

Abstract

The density of people living in cities, which offer many opportunities to individuals in terms of social, economic and cultural aspects, necessitates effective planning in cities. In this context, the concept of urban transformation comes to the fore. The studies carried out to make the physical structure of the city, which has been worn out over time due to many reasons such as natural disasters, migration, war, and to make it livable again, are called urban transformation. In this context, developed and developing countries implement various projects. In this study, the phenomenon of urban transformation was discussed and examined in detail. Again, in the study, the urban transformation designed by Baron Georges Eugene Haussmann, who created the controversial past of Paris, which contains all of today's splendor, as a way to modernize 19th century Paris, has been examined in detail and solutions have been developed by taking lessons that will help urban transformation studies.

Keywords: Urban Transformation, Paris, Haussmannization

* Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Doktora Öğrencisi, rhmky@gmail.com, orcid: 0000-0002-5759-4167

Giriş

Günümüzün gözde kentlerinden olan Paris sokaklarında dolaşırken, dünyaca ünlü metro girişleri, türünün tek örneği vitrinleri ve diğerler göz alıcı mekanlarda düzenli kentsel görüntünün temelleri yatmaktadır. On dokuzuncu yüzyılda III. Napolyon tarafından görevlendirilen Haussmann tarafından atılan bu düzen temelleri beraberinde kentte ayrışmalara neden olmuştur. Öyle ki modern mimari ile önemli ölçüde gelişen şehirde yıkılan gecekonduların yerini alan yüksek fiyatlı konutlar bölge insanının arzında azalmaya neden olurken belirli bir sınıfın servetini artırmaya yardımcı olmuştur. Bunun yanı sıra kapitalizmin ve tüketimciliğin yükselişte olduğu yeni şehircilik düzeni, zengin ve yoksul, kamu ve özel arasındaki gerilimleri ortaya çıkarmıştır. Ayrımcılığın, sınıf çatışmalarının ve şiddetin yani hikayesinin yazıldığı bu dönemin toplumsal çatışmaların yükselişe geçtiğinin en somut göstergesi 1871 Kanlı Haftasıdır.

Bugün bildiğimiz Paris'in parıltılı cephesinin ardında gerilim ve mücadele ile işlenmiş bir tarih saklıdır. Zira on dokuzuncu yüzyılda Paris farklı bir şehirdi; dar orta çağ sokakları, gecekondular mahalleleri ile dünyanın en büyük modern mücevherlerinden biri haline gelen kıtada bir sorun olarak değerlendiriliyordu. Bu sorundan kurtulmak için başlayan arayışlarda 19. yüzyıla yayılan düzen, sosyal, mekansal ve mimari değişimler hem olanaklı hem de Paris'i dünyanın en modern şehri olarak yeni bir zirveye yükseltmek için kentsel dönüşüm projeleri hazırlanarak uygulanmaya koyuldu.

Kentlerin fiziksel, sosyal ve ekonomik yapısında "yenileme", "sağlıklaştırma", "koruma", "yeniden canlandırma", "yeniden geliştirme" ve "düzenleme" amacıyla kentsel dönüşüm projeleri genellikle uygulanan yöntemlerdir. Bu yöntemle gerçekleştirilmek istenen projeden verimli bir sonuç almak istense de kimi zaman elde edilen sonuçlarla yapılmak istenilen arasında tutarsızlık olmaktadır. Bu çalışmanın amacı da, kentsel dönüşüm projelerinin uygulama alanı üzerindeki etkilerinin incelenmesidir. Bu kapsamda çalışmanın amacına ulaşabilmesi için kentsel dönüşüm kavramı ele alınarak kentsel dönüşümün tarihi gelişimi, amaçları, hedefleri ve kentsel dönüşüm yöntemleri açıklanmıştır. Ayrıca Haussmann Projesi detaylı bir şekilde incelenerek ve kentsel dönüşüm çalışmalarına yardımcı olacak dersler çıkarılmasının yanında geliştirilen çözüm önerileri ile kentsel dönüşüm alanında literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1. Kentsel Dönüşüm Kavramı

1.1. Kentsel Dönüşümün Anlamı ve Tarihsel Gelişimi

Kent nüfusunda artan yoğunluk beraberinde kentsel dönüşüm kavramının literatüre girmesinde etkili olmuştur. Öyle ki bireyler varoluşlarından bu yana yerleştikleri bölgelerle etkileşim içine girerek bu alanları sosyal ve ekonomik alanlara dönüştürmüşlerdir. Tarihsel süreç içerisinde meydana gelen bu etkileşim ve dönüşüm süreci kentsel dönüşümü ifade etmektedir (Polat, 2014: 1). Literatürde birden fazla tanımı bulunsa da kentsel dönüşümü, doğal afet, göç, savaş gibi birçok nedenden ötürü zamanla yıpranan kentin fiziksel yapısını yeniden yaşanabilir bir hale getirilmesi için yapılan çalışmalar olarak

adlandırmak mümkündür. Çeşitli nedenlerle ihtiyaç duyulan kentsel dönüşüm uygulamalarından istenilen verimin alınması için hazırlık süreci iyi planlanmalıdır. Bu süreçte kent yaşamını etkileyen ekonomik, sosyal, kültürel, fiziksel, yasal ve yönetsel bütün unsurlar dikkate alınarak kentte meydana gelen bozuklukların giderilmesinde bu sürece dahil olan bütün aktörlerin eşgüdümlü davranması gerekmektedir (Daşkiran ve Ak, 2015: 267). Zira eyleme geçirilecek olan kentsel dönüşüm uygulama esnasında belirli bir bölgede kültürel, fiziksel ve ekolojik bozulmalara yol açabilmektedir. Kuşku yok ki bu bozulma toplumsal tabakalaşma gibi sorunları da beraberinde getirmektedir.

Kentsel yaşam kalitesini yükseltmek adına ülkelerin gelişmişlik düzeyi ve küresel sistemle olan uyumu düzeyinde farklı nedenler kentsel dönüşüm uygulamalarına olan ihtiyacı gün yüzüne çıkarmıştır. Özellikle sanayi devrimi ile fabrikalarda artan istihdam kırdan kente olan göçün artırması beraberinde artan etkileşim kentlerde değişim ve dönüşüme hız kazandırmıştır. Bu dönüşümde düşük ücretle çalışan bireylerin düşük yaşam standartları barınmak için fiziksel açıdan yetersiz cüzi ücretlerle oluşturulmuş konutların oluşmasına neden olmuştur (Arabulan, 2015: 15-16). Bu durumda, sanayi devrimi ve sonrasında kentlerin dönüşümünde ekonomik nedenlerin etkili olduğu gözlemlenmiştir.

19. yüzyılın Avrupa'sında belirli bölgelerin yıkılarak yeniden inşa edilmesi başka bir ifade ile kentsel yenileme şeklinde gerçekleştirilen kentsel dönüşüm uygulamaları iki farklı boyutta incelenmektedir. Bunlardan ilki, 1851 yılında İngiltere'de çıkarılarak kentsel politika üreten Konut Kanunu iken ikincisi, 1851 ila 1873 yılı arasında Fransa'nın Paris kentinde gerçekleştirilen Haussmann projesidir. (Gürler, 2003: 114). Özellikle sanayi devrimi sonrasında, Avrupa'nın büyük kentlerinde, içinde işçi sınıfının yer aldığı grupların yaşam koşullarının insanlık dışı olması "Endüstri Kenti" ile Tony Garnier, "Bahçe Şehir" ile Ebenezer Howard gibi önde gelen isimler kentsel dönüşüm fikrinin ortaya çıkışını hızlandırmıştır (Polat ve Dostoğlu, 2007: 63).

Dünyadaki kentsel büyüme ve değişim, kentleşme sürecindeki kentsel planlamadaki politik ekonomik güdü nedeniyle birbirini takip eden dört ana döneme ayrılabilir. Bu dönemler (Gürler, 2002: 49-51):

- **Savaş sonrası yeniden inşa ve sanayileşme (1910-1940):** Birinci Dünya Savaşı sonrası modern hareket odaklı endüstriyel gelişme ve özerk ekonomi politikasının var olması dünyada ulus devletlerin kentleşmesini üretmiştir. 1910'lu yıllarda güzel kent fikri için uygulanacak dönüşümlerde, tek merkezli ideal kent planı vurgulanırken bu kapsamda halka açık kamusal alanlar, bulvarlar, meydanlar kentlerde odak noktası olmuştur. 1920'lere gelindiğinde benimsenen uluslararası modernist imaj odaklı kentsel yenileme yaklaşımında, kalkınma programlarına ağırlık verilmiştir. Modern şehirlerin planlanması mimarisi için kullanılan bu programlara verilebilecek en güzel örnek Bauhaus sanat hareketi[†]dir. 1930'larda Uluslararası

[†] Yeni fikirlerle yeni başlangıçları temsil eden Bauhaus Okulunun kurucusu Walter Gropius; sanatı, zanaatı ve endüstriyi bir araya getirerek iş birliği temelinde topluluklar oluşturmayı amaçlamıştır. Gropius böylece sanatın çekici yönlerinin günlük yaşamla olan bağlantısının yanı sıra sağladığı yararların farkına varılmasını sağlamıştır.

Modern Mimarlık Kongresi (CIAM) peyzaj, endüstriyel tasarımı, şehirleşme gibi daha birçok alanda modernleşmeyi hedeflemiştir.

- **Şehirlerin savaş sonrası yeniden inşası ve ademi merkezîyetçilik (1940-1960):** 1939-1945 İkinci Dünya Savaşı sonrasında kapitalist endüstriyel gelişme odaklı ademi merkezîyetçiliğin ortaya çıkışı, dünyada emek gücünü kentlileştirdi. Bu kapsamda kent içindeki sermaye birikimine ve endüstriyel gelişmeye dayalı alanlar önemli eylem noktaları haline gelmiştir. 1940'larda endüstriyel modernist imaj odaklı kentsel sermaye birikimine ve endüstriyel gelişmeye dayalı yaklaşım, toplu ve sosyal konut programlarını ön plana çıkarmıştır. Bunlar sanayi şehirlerinin şehir içi alanları olarak kullanıldı. 1950'lerde kapitalist sanayi odaklı bu yaklaşım yeniden imar programlarını ön plana çıkarmıştır. Bunlar kapitalist sanayi şehirlerindeki ticari alan ve ofisleri içeren Merkezi İş Bölgesi (CBD) ve şehir merkezleri için kullanılmıştır.
- **Şehirlerin küresel yeniden yapılandırılması (1980-günümüz):** 1980'li yıllarda sanayi sonrası daha çok rant odaklı kentsel yaklaşım yeniden geliştirme (daha çok geri kalmış tarihi bölgeler için) programlarını vurgulamıştır. 1980 sonrası kentlerin post-endüstriyel kalkınma odaklı yeniden yapılanması ve küreselleşme sürecinde post-endüstriyel kentlere yönelik kolektif politik ekonomi, dünyada sermayenin mobilizasyonunu üretmiştir. Bu durum da şehir içi kentsel alanlar ve kentsel rönesans (sermaye dolaşımı ve piyasa sembolizmine dayalı) önem kazanmıştır.

1.2. Kentsel Dönüşümün Amaçları

Kentsel dönüşüm, kent için önem arz eden, ancak çeşitli nedenlerle çöküntüye uğramış, köhneleşmiş, eskimiş, bozulmuş veyahut bu süreçlerin henüz yaşanmakta olduğu kent parçalarının yeniden hayata döndürülmesini amaçlamaktadır. Bu yönüyle hem çevresel hem de sosyal yönüyle kentlere etki etmektedir. Aynı zamanda kentsel dönüşüm, kentin kültürel mirasını ve kimliğini koruma ve yaşatma zorunluluğunun yanı sıra mevcut kaynakların kullanımının getireceği ekonomik kazançlarla da ilgilidir (Özmen ve Kayacan, 2021: 659).

Şekil 1: Kentsel Dönüşüm İlkeleri

Kaynak: Gür, 2014: 66'dan esinlenerek hazırlanmıştır.

Kentsel dönüşüm faaliyet alanı ve doğası gereği mevcut kentin yapısına ve burada yaşayan bireylerin ekonomik, fiziksel ve sosyal geleceği üzerinden kentin bütün kimliğini etkileyeceğinden dönüşümü planlama çalışmalarında farklı disiplinlerin birlikte çalışmasını gerekli kılmaktadır. (Şişman ve Kibaroglu, 2009: 2).

Kentsel dönüşümün genel kabul görmüş beş temel amacı vardır. Bunlar (Robert, 2000: 9- 36):

- Toplumsal çöküntü ya da bozulma kentin fiziki yapısında tahribatlara neden olmaktadır. Bu nedenle kentsel dönüşüm projeleri ile kentsel alanların fiziksel bozulmaları ile toplumsal problemler arasında ilişki kurulmalıdır.
- Kentsel dönüşüm hızla büyüyen kentin, değişerek bozulan dokusunda meydana gelen yeni fiziksel, sosyal, ekonomik, çevresel ve alt yapısal ihtiyaçlar doğrultusunda kentin sürekli yeniden gelişmesine olanak sağlayarak değişim ihtiyacına cevap vermelidir.
- Ekonomik anlamda cazibesini yitirerek çöküntü alanları haline gelen kent parçalarında kentsel dönüşüm projeleri ile geliştirilecek stratejilerle yeniden bir ekonomik kalkınma gerçekleştirilmelidir.
- Kentsel dönüşüm projelerinde kentsel alanların etkin bir şekilde kullanılarak gereksiz kentsel büyümeden kaçınmaya yönelik stratejiler geliştirilmelidir. Böylece atıl durumda olan alanların tekrar kullanımı sağlanarak gereksiz yayılma sınırlandırılacaktır.
- Kentsel dönüşüm projeleri, toplumsal koşullar ve politik güçler kapsamında geliştirilerek tasarlanan kentsel alanların üretilmesi süreciyle gerçekleştirilmelidir. Bu

kapsamda gerek kamu gerek özel gerekse sivil toplum kuruluşlarının katılımıyla bir planlama yapılmalıdır.

Yukarıda bahsedilen kentsel dönüşüm projeleri amaçlarının bölgesel sorun ve potansiyele bağlı olarak gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

1.3. Kentsel Dönüşüm Yöntemleri

Kentin yenilenmesi ya da tahrip olan alanların onarılması adına gerçekleştirilecek uygulamalar kentsel dönüşüm olgusu kapsamında değerlendirilmektedir (Polat ve Dostoğlu, 2007: 62). Kent mekânının düzenleyicileri, “kent plancılığının anlık pratik amaçlara sahip olmakla” kalmayıp, daha “geniş boyutlara sahip bir ideali” amaç edinmişlerdir (Mumford, 2007: 217) Kentsel mekân, sanatın bir alanı olarak ele alınırken daha çok ideal bir düzen kurmanın ve bunun ise herkesin görebileceği biçimsel yolu olarak görülmüştür. Bu uygulamaları şöyle özetlemek mümkündür:

- **Yenileme:** Ekonomik açıdan işlevsiz ve kaçak yapıların yanı sıra doğal afetler sonucunda hasar görmüş bulunduğu alanların sıfırdan inşasında kullanılan yöntemdir (Görün ve Kara, 2010: 145).
- **Sağlıklaştırma:** Eskiyen veyahut tahrip edilmiş olan kentin dokusunu ve çöküntü alanlarını yenileyerek bölgenin kullanıma açılmasını ifade eden yöntemdir (Ertaş, 2011: 5).
- **Koruma:** Kentin tarihi dokusunun ön plana çıktığı bu yöntemde, tahrip olmuş yapıların yıkılıp yenisinin yapılmasından ziyade, yapının varlığının devamlılığı temel amaçtır (Polat ve Dostoğlu, 2007: 63).
- **Yeniden canlandırma:** Ekonomik işlevini yitirerek eski cazibesini yitiren ve yıkıntı haline gelen kentsel alanların, bilhassa tarihi kent merkezlerinde alınacak sosyal tedbirlerle yeniden canlılık kazanılması bu yöntemle sağlanmaktadır (Öngören ve Çolak, 2013: 26-27).
- **Yeniden geliştirme:** Rehabilitasyon ya da iyileştirme sürecini ifade eden bu yöntemde, korunamayacak kadar tahrip olan bölgelerin değerlerinin artırılıp sosyal ve ekonomik açıdan yeni bir tasarlama düzeni içinde geliştirilmesi amaçlanmaktadır (Öngören ve Çolak, 2013: 26-27).
- **Düzenleme:** İşlevsel açıdan yerleşim yeri ile toprak kullanım yapısının birlikte değerlendirildiği geleceğe yönelik kamusal bir faaliyettir (Ertaş, 2011: 5).
- **Temizleme:** Tarihi alanların yeniden canlandırılması adına yapılan peyzaj çalışmalarını ifade etmektedir (Görün ve Kara, 2010: 146).

Yukarıda açıklanan kentsel dönüşüm projesinde kullanılacak uygulama yöntemlerinden farklı olarak, seçilecek bölgenin fiziksel, sosyal ve ekonomik yapısına uygun konunun belirlediği yasal çerçevede kapsamında oluşturulmuş uygulama yöntemleri de bulunmaktadır.

1.4. Bir Kentsel Dönüşüm Örneği: Haussmann Projesinde Paris

Kentsel dönüşüm konusunda on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında, bir planlama hareketiyle birlikte sosyalist hareketten yükselen burjuvazi kentte etkili olmuştur. Haussmann'ın Paris'i yeniden planlaması bu yükselen burjuvazinin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir yaklaşımın ürünüdür (Choay, 1960: 16). Haussmann'dan önce Laugier, Paris kentinin yapısını eleştirerek, Paris özelinde kent planlaması ile ilgili de bazı değerlendirmelerde bulunmuştur. Buna göre, şehre gelen insanlar ilk izlenimlerini şehrin girişinde edindiğinden, burada basit gümrük yapıları olmamalı; bunların yerine büyük ve görkemli şehir kapıları yapılmalıdır. Ayrıca, yollar dar ve sıkıcı olmamalı çünkü dar sokaklar aynı zamanda tehlikelidir. Laugier'e göre önemli meydanlar birbirine küçük ve dar sokaklarla bağlanmamalı; aralarında büyük caddeler olmalıdır. Yolların kenarlarına yapılacak binaların yüksekliği ise yolun genişliğinden fazla olmamalı, bu genişlikle oranlı olmalıdır. Aksi takdirde yolların asaleti binalar tarafından yok edilecektir. Aynı zamanda şehirdeki evlerin cepheleri birbirinin aynı olmamalıdır. Bu şehre monotonluk ve sıkıcı bir görünüm verir; fakat evlerin cephelerinin tasarımı, sahiplerinin zevklerine de bırakılmamalıdır. Bu durumda şehre bir karmaşa hakim olacaktır. Ayrıca evlerin cepheleri hem çeşitlilik hem de düzen içermelidir. Laugier'in bu değerlendirmeleri 19. Yüzyıl boyunca kent planlamacıları ve mimarlar tarafından da sıkça kendisine atıfla yenilenecektir (Laugier2004: 21) . Laugier'nin eleştirdiği Paris'in dar ve sıkıcı yolları 19. yüzyılda Haussmann tarafından genişletilerek önemli meydanları birbirine büyük caddelerle bağlanmıştır. 19. yüzyılda birçok modern Avrupa kentlerinde görüldüğü gibi modern Paris'in kentsel düzenlemelerinde de etkili olmuştur. Baron Haussmann'ın Paris için yapmış olduğu kentsel planlama Paris'i zorla temizleme hareketine benzetilmiştir.

Resim 1: Haussmann'ın Yeniden Tasarladığı Etoile Bölgesine Odaklanan Paris'e Genel Bir Bakış

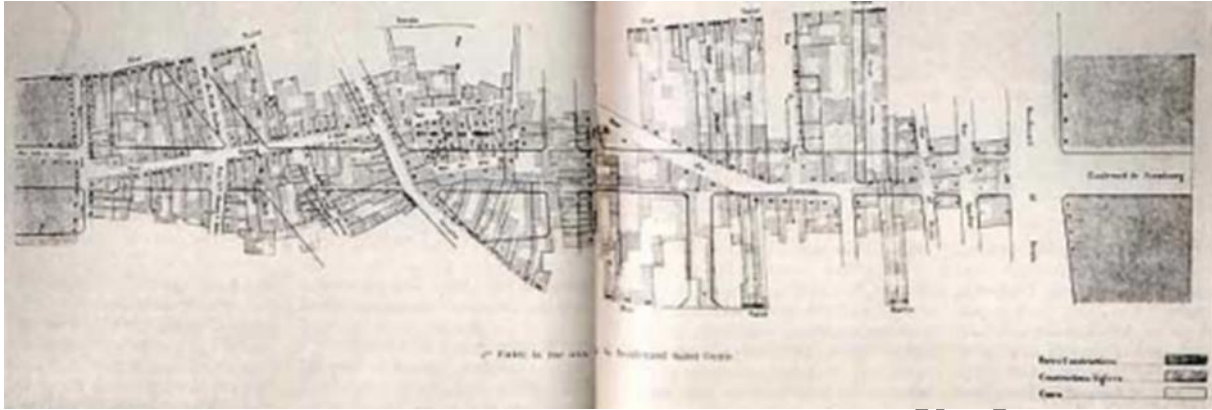
Kaynak: <https://pbs.twimg.com/media/DmtY1>

III. Napolyon Paris kentinin dönüşümünde İçişleri Bakanı Victor de Persigny'in önerisiyle[‡] Georges-Eugene Haussmann'ı göreve getirmiştir. İmparator Haussmann'dan şehirdeki tarihi yapıların varlığını dikkate almaksızın geniş bulvarların yapılması yönünde olmuştur. İmparatorun bu isteği Paris sokaklarını büyük bir şantiye alanına dönüştürecek ve 17 yıl süren şehrin gördüğü en geniş çaplı kentsel dönüşümü başlamıştır.

Haussmann projesini "kurşun köşeyi dönemez" prensibi kapsamında yıkım işlemlerine başlamıştır. Bu doğrultuda kendi evinde içinde bulunduğu aralarında birçok tarihi eserin bulunduğu 12.000 yapıyı yıkmaktan çekinmemiştir. Yıkımlar sonucunda açılan geniş alanlar günümüzde de korunmuştur. Örneğin; Palais Garnier Opera Binası, Les Halles Çarşısı, de la Ville Tiyatrosu gibi daha birçok eser Haussmann döneminde yapılmıştır.

[‡] Bakan De Persigny imparatora yazdığı mektupta Haussmann için;

"Günümüzün en sıra dışı insanlarından birisi; cüsseli, güçlü, gayretli, enerjik ve aynı zamanda akıllı ve sinsidir. Bana tüm başarılarını soluksuz anlattı, çünkü en sevdiği şey belli ki kendisinden bahsetmek" ifadelerini kullanmıştır . Paris'te doğan, burjuva ve asker kökenli bir aileye mensup olan, çok iyi eğitilmiş Haussmann Bakana göre bu iş için biçilmiş kaftandır.

Resim 2: Saint Denis Bulvarı'nın hatlarının, yıkılacak alanların üzerine çizildiği plan.

Kaynak: https://v3.arkitera.com/UserFiles/Image/news/2009/05/06/haussmann_saintdenis.jpg

Haussmann o dönemin önemli ulaşım araçlarından olan trenleri kent merkezine getirebilmek adına caddeleri elinden geldiğince geniş tutarak Gar edu Nord tren istasyonunu kentin göbeğine inşa etmiştir. Bunun yanı sıra Haussmann Paris kentinin günümüzde de kullanmaya devam ettiği kanalizasyon sistemini inşa etmekle kalmayarak dönemin uzman kişilerinde kurduğu bir ekiple kente temiz içme suyunu getirmiştir.

Paris, 19. yüzyılın ortalarında hızla artan nüfusuyla, hasta bir kent olarak görülmüştür. Bu nedenle Baron Haussmann'ın cesur bir cerrah gibi Paris'in bedenini acımasızca kestiği düşünülmüştür. Kentsel arazi çeşitli engellerle temizlenirken, yollar ve caddeler ise damarların kan akışını sağlamak amacıyla yeniden düzenlenmiştir. Altyapı ve kanalizasyon çalışmaları ile kentin bağırsakları temizlenmiş; temiz hava, su, açık yeşil alan ve parkların tasarımlarıyla kentin akciğerleri yenilenmiş; kötü yapılar ve binalar ise kanserli hücreler gibi kentsel bedenden kesilip atılmıştır (Corbusier, 2014: 248). Bu dönemde temizlik ve hijyen modern kentin güçlü bir bedene sahip olması adına önemlidir. Kent, canlı bir beden gibi Haussmann tarafından hayati işlevleriyle birlikte sağlıklı şekilde düzenlenmiştir[§] (Harvey, 2019: 334-335). Özellikle 19. yüzyılın ortalarında Londra gibi Paris'te belirli aralıklarla ortaya çıkan kolera salgını, kentlerde hastalıkların kontrol altına alınmasının önemini ortaya koymuştur. Kentlerin hijyenik yönden güvenliğinin sağlanması ve yeniden planlanıp düzenlenmesi önem arz etmiştir. ** Michael Ragon (2010)^a göre, Napolyon'un eski mahallelerin dümdüz edilmesi, geniş yolların kent trafiğine açılması, park ve yeşil alanların yapılması, düzen ve hijyen adına hastalıklı gibi görünen yapıların yıkılması gibi tüm düşünceleri, Saint-Simon gibi düşünürlerin çalışmalarından alınmıştır (Ragon, 2010: 89).

[§] 1832-1848 yıllarında Londra ve Paris'te görülen kolera hastalığı zengin yoksul demeden bütün toplumu etkilemiştir. 1849 yılında Paris'te görülen kolera salgını burjuva yerlerinde büyük korkulara neden olmuş ve bu korkudan dolayı İmparator, hijyen sağlamak üzere Paris'i Haussmann eliyle dümdüz etmiştir.

** 1865 yılında İstanbul'da da kolera salgının olduğu ve yüzlerce kişinin öldüğü haber edilmiştir. Bu yüzyılda hijyen sorunu, İstanbul için de önem arz etmiştir. Bkz. "Cholera in Constantinople", The New York Times, 3 September 1865, s. 1.

Kaynak: <https://pbs.twimg.com/media/Dmt6CcCUUAMEGbf?format=jpg&name=small>

Hausmann kente dönüşüm planlarını uygulamaya koyarken kentin detaylarını göz ardı etmemiştir. Öyle ki parkların çitleri, sokakların aydınlatmasından büfelerine hatta umumi tuvaletlerin yanında sokak sanatçıların kullanması için sahnelere varıncaya kadar daha birçok tasarım Hausmann'ın gözetimi dahilinde gerçekleştirilmiştir.

Hausmann, kentsel düzenlemeleriyle “doğrudan Aydınlanma çağının akılcılığına ve özellikle de Voltaire, Rousseau, Saint-Simon, Fourier tarafından ifade edilen, kentin kaosuna akılcılık ve düzen getirme arzusuna hitap etmiştir”. Çünkü Hausmann, kenti mekanik ilerleme, bilimsel ilkeler ve tekniklere göre şekillendirilebilecek alan olarak görmüştür. Uyguladığı kentsel planlama, düz çizgi geometrisine ve mühendislik bilimine dayanmıştır. “Hausmann’ın düz sokak ve bulvarları, mimari uygulamaları, Rönesans perspektifinden doğan sanatsal vizyona aittir” (Demers, 201: 104). Paris’in mekânsal perspektifi, bilimsel ve ilerlemeci yönleriyle birlikte modern düşüncenin akılcılığını ve imparatorluk iktidarının otoriter ideallerini yansıtmaya çalışmıştır. Çünkü düzen ve ilerleme arzusu, modernleşmenin ayırt edici bir özelliğidir. Düzen arzusu, esasında ideal bir yaşam arzusundan başka bir şey değildir. Buna göre doğanın bilinmezliği bilinebilir ve toplumsal mekân karmaşıklığı öngörülebilir şekilde düzenlenebilir. Yaşanan bütün gelişmeler düzen ve ilerleme düşüncesiyle tekniğin, bilimin egemenliği altında tutulmak istenmiştir.

Yeniden inşa edilen Paris’in caddeleri ve bulvarları 19. yüzyılın en ihtişamlı kentsel tasarımı ve geleneksel kentin modernleşmesinin bir örneğidir. Hausmann’ın kentsel dokuya kazandırmış olduğu yeni cadde ve geniş yollar, Paris’in dolaşım sistemindeki atardamarları şeklinde tasarlanmıştır. Bu yenilikler, modern kentin ilerlemeci anlayışında bir devrim niteliğindedir. Nitekim Spiro Kostof’un

ifadesiyle “her şeye kadir bu kent mantığı devrimciydi” (Kostof, 2007: 18). Bununla birlikte Paris’in kenar mahalleleri ve izbe yerleri kötü yapılardan temizlenerek, geniş ve ferah yerler açılmıştır. Geniş yerler, cadde ve bulvarların yanında köprüler, suyolları, anıtlar, büyük parklar gibi geniş kentsel düzenlemeler Paris’in modernizasyonunun bir parçası olmuştur. Yüzyıllardır birbirinden yalıtılmış şekilde bulunan ve Orta Çağ’dan kalma eski ve yoksul mahalleler ortadan kaldırılırken “kent yoksullarının içe dönük ve dışa kapalı dünyası da” ortadan kaldırılmış, geniş bulvarların ihtişamına ve yıkıcı estetiğine feda edilmiştir (Bierman, 1963: 205-210). Her ne kadar başkent Paris’te düzenlenen ilk bulvar, imparator XIV. Louis tarafından 1670 yılında yapılsa da iki yüz yıl sonra açılan bu yeni bulvarlar, kentin hızlı trafiği ile birlikte yaşam tarzını da etkilemiştir. Yeni açılan bulvarlarda modern hayatın yeni tarzı olan kafeler, restoranlar, barlar ve dükkânlar yer almıştır. Eski Paris, ilerleme ve düzen çerçevesinde dümdüz edilerek modern ve özgür bir estetik ile özgürleştirmeyi umduğu eski kent hayatını da yok etmiştir.

İmparator Napolyon, bilimsel gelişme ile birlikte moderniteyi esas alarak ilerlemeyi savunmuştur. Bir anlamda “ilerleme ve icatların daha önce görülmemiş hızına katkı” yapmak istemiştir. Ona göre “yüzyılın fikirlerinin önünde ilerlemek gerekir. Bu fikirler, karşısında duran kişileri devirip geçer”. Bu yüzden toplumsal ve teknolojik ilerlemeler desteklenmiş ve modern uygarlığı, bilimsel düşünce ve uygulamalarla ileriye doğru götürmek gerektiğine inanılmıştır. Haussmann da bu modernite ve ilerlemeyi güçlü şekilde uygulamıştır. Bir anlamda “yaratıcı yıkım” vizyonu ile Paris’i modernliğin başkenti olarak yeniden inşa etmiş ve kent planlamasında modernliğin öncüsü^{††} olarak anılmıştır (Harvey, 2019: 331).

Sonuç

Kentsel dönüşüm uygulamaları 19. yüzyıldan beri kent içinde ve etrafında eskimiş, işlevini yitirmiş bölgelerin, yapılan plan ve projeler dahilinde kente tekrar kazandırılması amacıyla uygulanan yöntemlerdendir. Bu uygulamalar kent içerisindeki çöküntüye uğramış bölgelerin yeniden canlanmasına ve kent içerisinde yaşayan halkın yaşam kalitesinin yükselmesine olanak sağlamaktadır. Kentlerde yaşadığı ve düşük standartlı yapılaşma kentsel ihtiyaçları karşılamada yetersiz kalmakta ve zamanla terk edilme eğilimi göstermektedir. Kent içerisindeki tarihi alanların zamanla yıpranması ve bu alanda iyileştirme yönünde gerekli adımların atılmaması da kentlerin bu bölgelerinin zamanla boşalmasına neden olmuştur. Yapılan kentsel dönüşüm projeleri ile kentlerin yenilenmesini, korunmasını ve tekrar kullanılabilir duruma

^{††} Modern kent konseptine göre Haussmann tarafından ele alınan değişim planında kent, bir makine olarak algılanır. Bu gelişmeler bulvarların ve yeni meydanların oluşması, demiryollarının, fabrikaların gelişmesi Paris’i ve banliyöleri modernleştirerek değiştirmiştir. Bu modern dönüşüm heyecan vericidir. Yıkım ve parıltı döneminin Paris’inde bir araya geldiğinde herkes için yenidir. Değişen kentin izlenimleri empresyonist sanatçıların resimlerine yeni temalar olarak yansımıştır.

getirilmesini sağlamaktadırlar. Günümüzde kentler, nüfus yoğunluğu, ekonomik bozulma, yer seçimindeki yanlış tercihler gibi farklı nedenlerden dolayı çöküş yaşayabilmektedirler. Yine kentlerdeki yoğun nüfus artışı düzensiz ve çarpık kentleşmeye, teknik altyapının yetersizliği trafik sorununun ortaya çıkmasına ve bunlara bağlı olarak kamu düzeninin bozulmasını beraberinde getirmektedir. Tüm bu durumlar kentsel dönüşümü kaçınılmaz kılmaktadır. Haussmannizasyondan sonra Paris şehri, sosyal yapısında olduğu kadar fiziksel formunda da büyük değişiklikler geçirmiştir. Eski gecekondular mahalleleri yıkılarak yerine organize edilmiş ve süslenmiş bir kentsel çevre oluşturulmuştur. Bu değişim ve dönüşüm insanları zengin-yoksul ayırımına iterek güç tahakkümü ile düzen ve kontrol sağlanmıştır. Meydana gelen bu güçler savaşı Paris'te gerçekleşen değişim ve dönüşümün bölge insanlarının sorunlarına tam bir cevap niteliğinde olmamıştır. Yani gerçekleştirilen dönüşüm projesi ile toplumsal yön göz ardı edilerek rant elde etme amacı ile hareket edilmiştir. Bu kapsamda değerlendirildiğinde Paris kenti dönüşüm projesinin dönüşüm hedeflerinin dışında kalarak bir zamanlar modernitenin simgesi, eski ihtiyaçların nostaljik bir simgesi haline gelmiş zarif dış cephesinin ardında bir bölünme ve ayrılık mirası olduğunu söylemek mümkündür.

Kaynakça

- Ağan, Hande ve Arkon, Cemal (2003), "Investigating the Changing Prospects to Manage Urban Regeneration of Inner Urban Lands", Uluslararası 14. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu Bildirisi, Kentsel Yenileşme ve Kentsel Tasarım Sempozyum Kitabı, Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları, İstanbul, ss: 251-258.
- Bierman, Judah (1963), "Science and Society in the New Atlantis and Other Renaissance Utopias", PMLA, Vol. 78, No. 5, ss: 492-500
- Baudelaire, Charles (2004), "Les fleurs du mal", The Project Gutenberg E-Book Project Gutenberg.
- Daşkiran, Filiz ve Ak, Duygu (2015), "6306 Sayılı Kanun Kapsamında Kentsel Dönüşüm", Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, Cilt: 13, Sayı: 3, ss: 264-288.
- Harvey, David (2019), "Paris Modernitenin Başkenti", (çev. Berna Kılınçer) Sel Yayınları, İstanbul,
- Friedrich, Engels. (2003), "Konut Sorunu", Eriş Yayınları, İstanbul.
- Erdede, Bilge, Erdede, Burç, Bektaş, Sebahattin (2014), "Kentsel Dönüşümde Yeşil Binaların Uygulanabilirliği", 5. Uzaktan Algılama-CBS Sempozyumu (UZAL-CBS 2014), Ekim 2014, İstanbul.
- Ertuş, Mehmet (2011), "Kentsel Dönüşüm Çalışmalarında Sosyal Boyutun İncelenmesi, Ankara ve Londra Örnekleri". Selçuk Üniversitesi Teknik Bilimler Dergisi, Cilt:10, Sayı:1, ss: 1-18.
- Görün, Mustafa ve Kara, Mustafa (2010), "Kentsel Dönüşüm ve Sosyal Girişimcilik Bağlamında Türkiye'de Kentsel Yaşam Kalitesinin Artırılması". Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 2, ss: 137-164.
- Güler, Ebru (2002), "A Comparative Study in Urban Regeneration Process: The Case of Istanbul", Urban Design in the Department of City and Regional Planning, İstanbul.

Gür, Miray (2014), “Kentsel Dönüşüm Uygulamasında Yaşam Kalitesi Araştırması ve Kavramsal Bir Model Önerisi: Bursa Doğanbey Örneği”, Basılmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bursa.

<http://www.gutenberg.org/ebooks/6099>

Le Corbusier (2014), “Şehircilik”, (çev. Pelin Kotas), İstanbul: Daimon Yayınları.

Marcus, Sharon(2001), “Haussmannization as Anti-Modernity: The Apartment House in Parisian Urban Discourse, 1850-1880.” Journal of Urban History, ss: 723-745.

Demers, Matt (2011), “Giedion’s Figural Conception of Urban Space-Time and The Analysis of Le Corbusier’s Modern Urbanisms,” Agricultural Research Communication Center.

Mumford, Lewis (2007), “Tarih Boyunca Kent”, (çev. Gürol Koca ve Tamer Tosun), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Öngören, Gürsel ve Çolak, İlker, (2013), “Kentsel Dönüşüm Hukuku Kentsel Dönüşüm Rehberi”, Öngören Hukuk Yayınları, İstanbul.

Özmen, Ece ve Kayacan, Tolga (2021), “Kentsel Dönüşüm ve Kentsel Stres Kavramlarının Olası İlişkileri”, Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi, Sayı 25, ss: 657-664.

Papayanis, Nicholas (2004), “Planning Paris Before Hausmann”, John Hopkins Uni. Press, Baltimore.

Polat, Sibel ve Dostoğlu, Neslihan (2007), “Kentsel Dönüşüm Kavramı Üzerine: Bursa’da Kükürtlü Ve Mudanya Örnekleri”, Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi, Cilt 12, Sayı 1.

Ragon, Michael (2010), “Modern Mimarlık ve Şehircilik Tarihi” (çev. Murat Aykaç Erginöz), Kabalcı Yayınevi: İstanbul.

Rubin, James (2015), “İzlenimcilik Nasıl Okunur Bakma Biçimleri” (çev. Tülay Kazancı) İstanbul: Hayalperest Yayınevi.

Sennett, Richard (2011), “Ten ve Taş: Batı Uygarlığında Beden ve Şehir”, (çev. Tuncay Birkan), Metis Yayınları, İstanbul.

Kostof, Spiro (2007), “Majesteleri Kazma, Yıkımın Estetiği”, Şehirler ve Sokaklar” (ed. Zeynep Çelik vd., çev. Bilgin Altınok), Kitap Yayınevi, İstanbul.

Şişman, Aziz ve Kibaroğlu, Didem (2009), “Dünya’da ve Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları”, 12. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, Ankara.

Ward, David (1976), “The Victorian Slum: An Enduring Myth?” Annals of the Association of American Geographers, ss: 323-336.